‘İthalat özel sektör oyuncuları için tam olarak serbest bırakılmalı’

Özel Röportaj

Nusret Cömert

PETFORM Yönetim Kurulu Başkanı Nusret Cömert, serbestleşmenin önündeki engellerden BOTAŞ'ın ayrıştırılmasına, ulusal şampiyon yaratılması düşüncesinden, LNG'nin ÖTV'sinin arttırılmasına kadar birçok konuda GAS&POWER Ankara Temsilcisi Murat Fırat'a önemli değerlendirmelerde bulundu. İthalatın özel sektör oyuncuları için tam olarak serbest bırakılmasının önemini vurgulayan Cömert, "Bizim amacımız; sınırda ve ülke içerisinde gazın gazla rekabet edeceği bir ortamın sağlanmasıdır. Eğer ithalata herhangi bir kısıtlama getirilirse zaten bu ortamın sağlanması mümkün olamaz" dedi.

4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu'nda kapsamlı bir değişiklik yapılacağı malumunuz. Bu değişiklikler piyasanın yapısını da etkileyecek ölçekte olacak. Yapısal değişikliklere baktığımızda ön plana çıkan temel konu ise liberalizasyon. Sizce Türkiye doğal gaz piyasası için optimum liberalizasyon modeli nasıl olmalı?

Optimum liberalizasyon değil de sadece liberalizasyon demek daha doğru olur diye düşünüyorum. Liberasyon, sağlıklı, tam rekabetin olduğu piyasaların oluşturulması için gereklidir. 4646 sayılı Kanun bu konuyla alakalı bir yol haritası belirlemişti. Bunun için çoklu tedarikçiye ihtiyaç vardı. Çoklu tedarikçinin oluşması için Kanun, kontrat devri, olmazsa da miktar devri modeli getirmiş ve ithalatı özel sektör oyuncuları için serbest bırakmıştı. Bu arada BOTAŞ'ın piyasadaki payının da azalmasını, rekabetin ve liberal piyasanın oluşabilmesi için de payı belirli bir miktara düşene kadar ithalat yapmamasını emretmişti. Bu yol haritası bu liberal piyasanın oluşabilmesi için ortaya konmuş olan bir modeldi. Bugüne geldiğimizde, otoritelerle konuştuğumuzda liberal piyasa hedefinden herhangi bir sapmanın olmadığını görüyoruz. Liberal piyasa hedefine büyük bir destek var. Bu destek de, başta Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanımız Sayın Taner Yıldız olmak üzere en yetkili ağızlar tarafından dile getiriliyor. Bunun yanı sıra 4646 sayılı Kanun'un uygulanmasında bazı gecikmeler ve aksaklıklar oldu. Bununla ilgili birtakım gerekçeler ortaya konuldu. Ama 4646 sayılı Kanun'un ortaya koyduğu yol haritasında neticede kısıtlı da olsa gaz devirlerinin yapılabileceği görüldü. Bu da sektörümüz açısından son derece memnuniyet verici. 4646 sayılı Kanun'da bir takım değişikler yapılması ihtiyacı bir süreden beri konuşuluyordu. Biz de sektör olarak bu konuya aslında çok sıcak bakıyorduk. Biz aslında "İlle de şöyle ya da böyle olsun" diye bir diretme halinde değiliz. Biz bu konuda her zaman olduğu gibi yapıcı önerilerimizi ortaya koyuyoruz. Örneğin, Kanun, BOTAŞ'ın elindeki kontratların en az yüzde 80'inin kontrat ya da miktar devri yoluyla 2009 yılına kadar özel sektöre devrini emrediyor. Fakat şu ana kadar gelinen noktada yüzde 10 civarında bir kontrat özel sektöre devredildi. Burada 'yüzde 80 hedefinin' çok iddialı bir hedef olmasının da büyük etkisi olduğunu düşünüyoruz. O halde bu 'yüzde 80' kesin rakamından vazgeçilmeli. Hatta çoğu zaman bu konuda bir rakam telaffuz etmek benim tarafımdan tercih edilmedi. İlgili otoritelerin de birincil hedefi; tıpkı bizim gibi, liberal piyasaların oluşmasıdır. Bu liberal piyasalar eğer BOTAŞ'ın elindeki kontratların yüzde 51'ininin devredilmesiyle oluşacaksa yüzde 51'i devredilsin. Yüzde 60'ının devredilmesiyle oluşacaksa yüzde 60'ı, yüzde 40'ının devredilmesiyle oluşacaksa da yüzde 40'ı devredilsin. Burada önemli olan; çoklu ikmalcilerin girmesi ve bu sürecin devam etmesi. Bu arada PETFORM olarak geniş bir yelpazeye sahibiz. Sektörün ileri gelen yerli-yabancı, bu işle iştigal eden veya ilgi gösteren bütün şirketleri derneğimizin üyesi ve bundan da gurur duyuyoruz. Kontrat devri marifetiyle devreye girmek isteyen üyelerimiz için kontrat devri bir opsiyon olmalı. Miktar devrini tercih edecek ya da miktar devrini gerçekleştirme imkanı olan üyelerimiz de varsa bunlar için miktar devrinin paralel olarak yürümesinin önünün açılmasını istiyoruz. Ama liberalizasyon dediğiniz de bu noktada olmazsa olmaz olan bir konu var, ki o da; ülke sınırlarını bir şekilde kapattığınız zaman mevcutlar içerisinde oynamaya başlıyorsunuz. Bizim amacımız; sınırda ve ülke içerisinde doğal gazın doğal gazla rekabet edeceği bir ortamın sağlanmasıdır. O halde eğer ithalata herhangi bir kısıtlama getirecek olursak zaten bu ortamı sağlamamız bu anlamda mümkün olamayacaktır. İthalatın özel sektör oyuncuları için tam olarak serbest bırakılması burada önemli olacaktır. BOTAŞ, herhangi bir sebepten dolayı mevcut bir kontratı yenileme durumuna ya da uluslararası bazı görüşme ve

Kapı aralanmış ve bu işin olabilirliği gösterilmiştir

Sektörün önde gelen firmalarını aynı masa etrafında buluşturan saygın ve köklü kuruluşlardan biri olan PETFORM'un Yönetim Kurulu Başkanı olarak; 4 milyar metreküp kontratı devretmiş ve sınırlı erişim imkanına sahip spot LNG piyasasıyla Türkiye, tedarik ve toptan satış anlamında sizce rekabetçi, şeffaf ve çağdaş bir piyasa yapısına ne kadar yaklaşmıştır veya ne kadar uzaktır?

Kendi alışılmış üslubumla şöyle bir cevap vereyim; aslında çok önemli bir adım atılmıştır. Kapı aralanmış ve bu işin olabilirliliği gösterilmiştir. Bu anlamda yatırım yapmak, piyasa riski almak arzusunda olan oyunculara yol gösterilmiştir. Bunlar iyi ve olumlu gelişmelerdir. Süratle ithalatın tamamen serbest bırakılması ve ilave gaz devri programlarının uygulanması yoluyla bu yaratılan olumlu hava ve gelişme bir noktaya getirilmelidir. Bunun yarattığı fayda bir an önce liberal piyasanın oluşması şeklinde piyasaya yansıtılmalıdır diye düşünüyorum. Şu anda liberal piyasaya çok yakınız diyebilirim. Eskiden hep teori konuşurduk. Hatırlarsanız, 1. Taşıtanlar Forumu'nda, bir üyemiz ithalata başlamıştı ve böylece biz de pratik konuşmaya başlamıştık. İkincisinde daha çok pratik konuşmaya başladık. Şimdi ise uzun uzun pratik konuşuyoruz. Liberal piyasanın oluşması için çok önemli adımlar attık. ŞİD ortaya konuldu ve uygulama başladı. Bugün BOTAŞ İşletmeler gayet profesyonel bir şekilde oturup bütün taşıtanlarla günlük operasyonu gayet mükemmel bir şekilde götürüyor. Bugün elimizde bir Elektronik Bülten Tablosu var. Bütün bunların hepsi birer örnek. Önemli olan tüm bunların bu aşamadan sonra daha ciddi şekilde bir rekabet ortamına taşınabilmesidir. Bu da ithalatın tamamen serbest bırakılması ve kontrat devri yoluyla mümkün olacaktır.

‘Sübvansiyona hemen son verilmeli’

Baş tarafı sayfa 7'de...

Elektrik üretimi yapan Yİ ve YİD santrallerine kamu eliyle yapılan doğal gaz satışı baz alınarak uygulanan sübvansiyonun, doğal gaz piyasasına olumsuz etkileri en çok şikayet edilen konuların başında geliyor. Maliyet bazlı fiyatlandırma mekanizmasının uygulanmamasının sakıncaları sizce nelerdir?

Eğer bir tekel varsa veya hakim durumda olan bir kuruluş varsa, o zaman hakim durumda olan bu şirketin rekabetin oluşmasına zarar vermemesi için yıkıcı fiyat politikası içerisinde olmaması gerekir. O zaman da maliyet esaslı bir fiyatlandırma mekanizması bu işlevi yerine getirecektir. Ne zamana kadar? Piyasa ve rekabet yapılabilir şartlar oluşana kadar. Ondan sonra zaten bundan bahsetmek hiçbir zaman gerekli de olmayacaktır mümkün de olmayacaktır. Bu süreç içerisinde bu bir enstrümandır. Zaten Yüksek Planlama Kurumu da Sayın Başbakanımızın başkanlığında iradesini ortaya koymuştur. 2008 yılı içerisinde maliyet esaslı bir fiyatlandırma başlatılmıştır. 2009 yılı içerisinde de fiyatların artması değil, azalması şeklinde de uygulamalarını gördük. 2009 yılında petrol fiyatlarındaki göreceli düşüş, doğal gaz fiyatlarına yine maliyet esaslı fiyatlandırma mekanizmasındaki 1 aylık gecikmelerle yansıtıldı. Fakat PETFORM olarak sonradan bizim bir gözlemimiz oldu. Baktık ki petrol fiyatları artış trendine girdi ve petrol fiyatları neredeyse yüzde 50 seviyelerinde arttı. Fakat doğal gaz fiyatlarını o günden bugüne sabit bir trend içerisinde gördük. Hatta BOTAŞ'ın belirli bir yüzdeden başlayarak çok daha yukarılara giden bir takım indirimler verdiğini gördük. Petrol fiyatlarının bu kadar artması dolayısıyla doğal gaz alım maliyetlerine yansıması kaçınılmaz olan bu maliyet artışının, maliyet esaslı fiyatlandırma mekanizmasına yansımamış olması, bu mekanizmanın uygulanmamış olduğunu gösteriyor. Bu işte bu kadar aşırı karlar olmadığına göre, BOTAŞ'ın büyük bir ihtimalle rekabet edilebilir piyasa içerisinde maliyetin altında doğal gaz satıyor olduğunun düşüncelerini ortaya koyuyor. BOTAŞ bunu nasıl yapabilir? Eğer sene sonunda bilançosu zarar göstermiyorsa, Yİ, YİD ve kamuya ait santrallere yapılan satışlarla sübvanse edilebilir. Zaten Yİ ve YİD dediğimiz santraller yine gaz maliyeti kamunun cebinden çıkan santrallerdir. Sübvansiyonlar, ülkemiz için çok önemli bir kuruluş olan BOTAŞ'ın mali yapısı için çok ciddi bir tehdit ve piyasa yapısını bozacak bir etkendir. Ayrıca burada bir sübvansiyon yapılıyorsa bile bu tanımlanmamış, adı konulmamış bir sübvansiyondur. Ben devletin sübvansiyon yapmasına karşı olan bir insan değilim. Ama bu sübvansiyonun tanımlanmış, planlanmış bir şekilde yapılması gerekir. Hangi sektöre, nerelerde, ne koşullarda, nasıl bir sübvansiyon yapacağınızı önceden tanımlamanız gerekir. Zaten burada geçici olarak yapılmış sübvansiyonlar ileride mutlaka ilave maliyetler olarak tüketicinin sırtına bir yük olarak binecektir. Yurtdışında California Krizi buna bir örnektir. Bu anlamda bu işin doğrusu, doğal akışı içerisinde, maliyet esaslı bir fiyatlandırma mekanizması içerisinde maliyetleri yansıtıp, bu arada gerek işletme gerekse de alım maliyetlerini olabildiğince aşağılara indirmektir.

PETFORM Yönetim Kurulu Başkanı olarak belirli bir aşamaya getirilen ITGI ve NABUCCO projelerinde izlenen stratejiyi nasıl değerlendiriyorsunuz? Şah Deniz-2'den gelecek gazın bu şekilde değerlendirilecek olması Irak gazının önemini de arttırdı. Irak gazı ile ilgili Türkiye sizce nasıl bir pozisyon almalı?

Bahsettiğiniz bu transit projelerini ülkemizin jeopolitik, jeostratejik öneminin değerlendirilmesi anlamında önemsiyoruz. NABUCCO ve ITGI, doğudan gelen doğal gazın batıya ikmali konusunda ülkemizin bir enerji üssü olması ve transit geliri elde edilmesi anlamında büyük önem taşıyor. Bu gelişmeleri son derece memnuniyetle karşılıyoruz. Şah Deniz gazı bugün coğrafyamıza baktığımızda en hızlı gerçekleşme ihtimali olan projelerden biri olarak görülüyor. Bu hala yerini muhafaza ediyor ama en son transit konusu dahil olmak üzere belirli konularda uzlaşılması, bu projelerin önünü açma yönünde önemli bir adım olmuştur. Tarafları bu gelişmeden dolayı kutluyoruz. Bu tip projelerin gerçekleşmesi ikmal sorununun ne kadar çözüldüğüyle yakından ilgilidir. Eğer bugün mevcut belirlenmiş ikmal kaynakları bu projelerin gerçekleştirilmesi için yeterli görülüyorsa, bu projeler hemen hayata geçer.

ITGI daha farklı. Çünkü bir enterkonnetktör projesi olarak Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleşti. Yine Yunanistan ve İtalya arasında bir enterkonnektör halinde hayata geçecektir. Ama NABUCCO'da daha uzun mesafeli, daha yeni, daha yüksek maliyetli ve kapasiteli bir boru hattından bahsediyoruz. Dediğim gibi bunları ortaya koyacağız ama umuyoruz ki bunlar ve bunların dışında daha fazla petrol ve doğal gaz transit projeleri ortaya konulsun. Gerek transit ülkesi gerek enerji üssü olarak ülkemizin etkinliğinin arttırılması en büyük temennimiz.

Irak gazı çok önemli. Aslında bütün gaz kaynakları çok önemli. Rus gazı çok önemli. Çünkü şu anda ikmalimizin büyük bir kısmını arz ediyor. Diğer gaz ikmalleri çeşitlendirme için çok önemli. Azeri gazı çok önemli. Zaten bunlarla ilgili adımlar atıldı. Türkmen gazı da, bir takım adımlar atılıp Türkiye'ye getirilebilirse önem taşıyacaktır. Irak ise hem coğrafi olarak çok yakın hem de çok miktarda doğal gaz kaynağı olduğu öngörülüyor. Bu gaz ülkemize ulaşarak ülkemizin arz güvenliliğinin gerçekleşmesi anlamında önemli bir rol oynama potansiyeline sahip. Bunun ötesinde bu gazın yakınlığından dolayı Ceyhan'a indirilip gazın LNG olarak dünya pazarlarına iletilmesi ve ülkemiz üzerinden yine uzun mesafeli boru hatlarıyla Avrupa'ya ulaştırılması mümkün olabilir. Bu anlamda Irak gazı çok önemli. Oradaki politik sorunların çözümü, bu projelerin hayata geçmesi için kuzey bölgesindeki doğal gazın geliştirilip ihraç aşamasına getirilmesi için çok önemlidir. Hep beraber gelişmeleri izliyoruz ve hayata geçmesini bekliyoruz.

LNG'deki ÖTV'nin arttırılması BOTAŞ'ın ağırlıklı ortalama maliyetini arttırır

Gündemin en sıcak konularından biri de LNG'nin ÖTV'sinin arttırılarak spot girişlerin sınırlandırılması ve bu suretle BOTAŞ'ın uzun dönemli kontratlarındaki 'take or pay' riskinin azaltılması. Geçtiğimiz günlerde Bakan Yıldız'a bizzat sorduğumda böyle bir çalışmayı doğruladı. Sizce LNG'yi devre dışı bırakacak ölçekte bir ÖTV artışı piyasaya ne getirir, ne götürür?

LNG'deki ÖTV'nin arttırılması BOTAŞ'ın ağırlıklı ortalama maliyetini arttıracak bir faktördür. Burada maliyet esaslı fiyatlandırma bağlamında bunu yansıtacak mıyız, yoksa bu ilave bir sübvansiyon vasıtası mı olacak? Çünkü bugün en büyük LNG ithalatçısı yine BOTAŞ'tır. Geçen yılki toplam spot LNG alımı 1 milyar metreküp seviyelerinde. Bundan sonra bunun miktarı artabilir de artmayabilir de. Bunu hep birlikte göreceğiz. Çünkü KUE henüz yeni yayınlandı. Bundan sonra ilgilenen taraflar kapasite rezervasyonlarını yaptırıp, piyasalara çıkıp rekabetçi LNG bulmaya çalışacaklardır. Spot LNG bağlamında araştırmalarını yapacaklar ve bulabilirlerse alıp getireceklerdir. Bunun burada ticaretini yapmaya çalışacaklardır. Zaten bu daha ülkemizde denenmiş bir konu değildir. Ama bu çok önemli bir adımdır. Burada sosyal, vergi ve teşvik düzenlemelerini ve denetlemeyi devlet yapar. Onların taktirinde olacak bir konudur. Ama bunu yaparken piyasanın serbest bırakılması, ithalatın serbest bırakılması, piyasanın işlerliğinin sağlanması esastır. Bunu yaparken dediğim gibi maliyeti etkileyecek bir takım konular ortaya çıkarsa bunlar düşünülür, tartışılır. Bu çok yeni bir konudur. Bunu henüz kendi içerimizde çok fazla değerlendirmedik.